

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

ШАМСУТДИНОВА-ЛЕБЕДЮК Т.Н.

ФІЛОСОФІЯ

Навчально-методичні матеріали
до проведення семінарських занять
для здобувачів вищої освіти



Рівне 2024

УДК101.1:316

Філософія. *Навчально-методичні матеріали до проведення
семінарських занять для здобувачів вищої освіти . Рівне, РДГУ,
2024. 50 с.*

Розробник: Шамсутдинова-Лебедюк Т.Н., к.ф.н., доцент,
професор кафедри філософії.

Рецензенти: Панчук І.І., д.ф.н., професор, зав. каф. філософії (РДГУ)
Жилюк С.І. д.і.н., професор (НУ «Острозька академія»)

Рекомендовано на засіданні кафедри філософії РДГУ (Протокол № 12
від 20 листопада 2024 року)

© Шамсутдинова-Лебедюк Т.Н., 2024 рік
© РДГУ, 2024 рік

ЗМІСТ

Загальна характеристика курсу	4
Програма навчальної дисципліни	7
Лекційна тематика курсу	10
Тематика семінарських занять з курсу	11
Завдання для індивідуальної роботи	44
Питання для підготовки до підсумкового контролю	45
Література до курсу	48

Загальна характеристика курсу

Дисципліна «Філософія» спрямована на опанування студентами ключових теоретичних і методологічних засад філософії як світогляду, орієнтованого на пошуки істини та форм самореалізації особи, гідних людини. Розуміння змісту філософії та ознайомлення з різними філософськими напрямками й течіями має формувати у студентів уміння співвідносити світоглядні ідеї з практикою суспільного життя, здатність цінувати та поважати різноманітності й мультикультурності, навички критичного мислення, а також навчати мистецтва жити, не втрачаючи в умовах глобалізованого постіндустріального світу власної самобутності, національнокультурної ідентичності й людської гідності. Таким чином, призначення філософії для людини виражається в наступних моментах. Вона:

- руйнує звичні стереотипи мислення, виступаючи проти обмеженості здорового глузду, за критичний перегляд всього звичного, загальноприйнятого;
- формує вільне, нестандартне мислення, мислення по аналогії;
- виховує увагу (та повагу) до інакомислення;
- слугує теоретичною базою для розумної орієнтації людини у світі;
- формує методику пошуку відповідей на так звані вічні питання.

Філософія є активізацією творчих можливостей людини в її прагненні зрозуміти життя, вона завжди спрямовувалася проти краху, кризи, занепаду цивілізації, культури і духовності людини. Філософська рефлексія найбільшою мірою сприяла здобуттю людиною свободи. Людство, котре давно вже усвідомило роль і значення філософії, завжди звертатиметься до багатства її ідей. Завдяки їм тільки й можна виявити, досягнути і розвинути глибинні смисли свого власного буття, які виступають у різних символічних формах - мовних, культурних, технічних, інформаційних тощо.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Філософія» є формування системи філософських знань та забезпечення засвоєння специфіки філософського осягнення дійсності, формування духовного світу особистості, що усвідомлює своє місце та призначення у суспільстві

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Філософія» є:

- ознайомлення з кращими зразками філософського знання;
- формування вмінь самостійно, критично мислити під час аналізу суперечливих явищ суспільного життя;
- створення умов для формування світоглядно-методологічної культури студентів;
- аналізувати, опираючись на принципи філософського мислення, сучасні проблеми соціального, професійного, індивідуального характеру;
- логічно, грамотно будувати свої міркування та обґрунтовувати власні висновки.

Очікувані результати:

Дисципліна формує наступні компетентності:

Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Здатність діяти соціально відповідально та свідомо

Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

Здатність виконувати власне дослідження (проект) узагальнювати й оприлюднювати результати діяльності з розробленням актуальної проблеми (у фахових виданнях, виступах, тощо); застосовувати елементи теоретичного, експериментального дослідження в професійній діяльності

Здатність взаємодіяти зі спільнотами (на місцевому, регіональному, національному, європейському й глобальному рівнях) для розвитку професійних знань і фахових компетентностей, використання перспективного практичного досвіду й мовно-літературного контексту для реалізації навчально-виховних цілей.

Програмні результати навчання:

На основі знань із фундаментальних та професійно зорієнтованих дисциплін, а також практичної підготовки здатний організувати навчальний процес у ЗЗСО (співпрацю в команді), реалізувати професійно практичні

засади навчання української мови та літератури, керувати пізнавальною діяльністю здобувачів середньої освіти, формувати в них предметні компетентності; володіє професійними якостями учителя; здатний учитися впродовж життя і вдосконалювати з високим рівнем автономності набуту під час навчання кваліфікацію

На основі знань з фундаментальних і професійно зорієнтованих дисциплін має сформоване критичне мислення, творчо використовує різні теорії і досвід (український і закордонний) у процесі вирішення соціальних і професійних завдань; керується у своїй діяльності принципами толерантності, творчого діалогу, співробітництва, взаємоповаги до всіх учасників освітнього процесу.

На основі сформованих світоглядних позицій розуміє вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення і як демократичної, соціальної, правової держави; здатний власною державницької позицією, особистою мовленнєвою культурою, ерудицією, повагою і любов'ю до української мови, літератури, історії виховувати національно свідомих громадян.

Основними принципами вивчення курсу є:

систематичність,
послідовність викладу,
науковість,
наочність.

Міждисциплінарні зв'язки: курс має зв'язки з такими дисциплінами як: історія України, педагогіка загальна, психологія загальна.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основні етапи історії філософії Сходу і Заходу.

Тема 1. Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві.

Предмет науки філософія. Основні світоглядні проблеми, основні функції науки, місце і роль філософії у сучасному суспільному житті. Світогляд як

форма світоусвідомлення людини. Сутність та структура світогляду. Міфологія і релігія як типи світогляду. Особливості філософського знання. Основне питання філософії. Філософія і наука. Роль філософії у житті суспільства.

Тема 2. Філософія Стародавнього Сходу та Антична філософія

Зародження філософської думки. Східний та західний типи культури і філософствування. Особливості давньоіндійської філософії. Основні філософські школи. Філософія стародавнього Китаю. Конфуціанство та даосизм.

Космоцентризм античної філософії. Натурфілософія Фалеса, Анаксимандра, Анаксімена, Геракліта. Атомістичний матеріалізм Демокріта. Філософія Сократа. Об'єктивний ідеалізм Платона. Філософські ідеї Арістотеля.

Філософія елліністичного періоду.

Тема 3. Філософія Середніх віків, Відродження, Нового часу та Просвітництва

Релігійний характер середньовічного світогляду і філософії. Християнська теологія середньовіччя (Августин Блаженний, Фома Аквінський, Тертуліан).

Основні напрямки: апологетика, патристика, схоластика. Дискусія номіналістів та реалістів про природу універсалій.

Ідейний зміст світогляду Ренесансу та особливості італійського Відродження. Північне Відродження та ідеологія Реформації. Розвиток натурфілософських вчень в епоху Відродження.

Поняття європейської класичної філософії. Особливості філософії Нового часу. Проблема пізнання і методу у філософії 17 – 18 ст. (Ф. Бекон, Д. Локк, Б. Спіноза, Дж. Берклі, Д.Юм, Р. Декарт, Б. Паскаль, Лейбніц).

Раціоналізм та емпіризм (сенсуалізм) 17 – 18 ст.

Філософія епохи Просвітництва.

Тема 4. Німецька класична філософія

Особливості та значення німецької класичної філософії. Теоретична розробка діалектики.

І. Кант –дуалізм світу людського буття: природний і моральний.

Філософія людського “Я” І.Г.Фіхте.

Філософські ідеї Ф.Шеллінга.

Філософія абсолютної ідеї Г.-В.Гегеля.

Філософські погляди Л.Фейєрбаха.

Марксистська філософія.

Тема 5. Українська філософія

Особливості української філософської думки. Зародження філософської думки в Київській Русі. Основні періоди розвитку філософії в Україні.

Філософські ідеї С. Оріховського, Х.Філарета, І. Вишенського. Острозький освітньо-культурний та філософський центр. Києво-Могилянська академія.

Філософські погляди Г.С. Сковороди. Українська філософія Просвіти (Г. Степанов, Й.Ланге, М. Максимович). Розвиток філософії у 19-20 ст.(Т. Шевченко, М. Костомаров, П. Куліш, П. Юркевич, В. Винниченко).

Розробка філософських проблем в Україні у сучасний період.

Тема 6. Сучасна філософія

Виникнення сучасної філософії та її особливості. “Філософія життя ” (Ф. Ніцше). Психоаналітична філософія: фрейдизм та неофрейдизм. Екзистенціалізм. Сучасна “філософія науки”: позитивістський напрям у філософії. Герменевтика, феноменологія, неопозитивізм, релігійна філософія.

Змістовий модуль 2. Філософія як осягнення онтологічних, гносеологічних, комунікативних вимірів людського буття.

Тема 7. Філософська онтологія: проблема буття

Свідомість, її суть і структура

Проблема буття в історії філософії. Структура буття та місце в ній людини. Формування науково-філософського поняття матерії, основні форми та спосіб існування матерії, поняття руху, рух та спокій.

Типи онтології: реалізм, спіритуалізм, монізм, дуалізм, плюралізм. Онтологія і теологія.

Поняття духовного світу людини. Природно-біологічні передумови свідомості. Соціально-практична сутність свідомості.

Індивідуальна і суспільна свідомість. Структура суспільної свідомості.

Тема 8. Гносеологія. Основний зміст пізнавальної діяльності

Пізнання як специфіка як специфічна форма відношення людини до світу. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Основні форми та способи пізнання. Види і рівні пізнання.

Чуттєве і логічне у пізнанні, їх форми.

Проблема істини в філософії: основні концепції істини.

Тема 9. Філософська антропологія

Людина як предмет філософського осмислення. Проблема історичного походження людини. Єдність природного, соціального і духовного в людині.

Індивід, індивідуальність, особистість.

Проблема життя і смерті в духовному досвіді людства. Проблема людської свободи.

Тема 10. Соціальна філософія

Суспільство, його історичне виникнення і суть. Структура і функції суспільства. Основні чинники суспільного розвитку.

Типологія суспільства. Суспільство і особистість. Роль соціального середовища в формуванні особи. Особа в ході історії. Культ особи як суспільний чинник, його об'єктивні і суб'єктивні передумови та роль в суспільному розвитку.

Свобода і закони суспільного розвитку. Свобода і відповідальність.

Суспільний прогрес і глобальні проблеми людства. Глобалізація світу та ідеологія глобалізму.

Соціальне прогнозування і глобальні проблеми сучасності. Філософія і майбутнє.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Тема 1. Філософія, її призначення, зміст і функції в суспільстві.

Тема 2. Філософія Стародавнього Сходу та Антична філософія

Тема 3. Філософія Середніх віків, Відродження, Нового часу та Просвітництва

Тема 4. Німецька класична філософія

Тема 5. Філософська думка в Україні

Тема 6. Сучасна філософія

Тема 7. Філософська онтологія: проблема буття. Свідомість, її суть і структура

Тема 8. Гносеологія. Основний зміст пізнавальної діяльності

Тема 9. Філософська антропологія

Тема 10. Соціальна філософія

ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ

«ФІЛОСОФІЯ»

ТЕМА 1. ФІЛОСОФІЯ, ЇЇ ПРИЗНАЧЕННЯ, ЗМІСТ І ФУНКЦІЇ В СУСПІЛЬСТВІ (2 год.)

План:

1. Предмет науки філософія. Основні світоглядні проблеми, основні функції науки, місце і роль філософії у сучасному суспільному житті. Світогляд як форма світоусвідомлення людини.
2. Сутність та структура світогляду.
3. Міфологія і релігія як типи світогляду.

4. Особливості філософського знання. Основне питання філософії. Роль філософії у житті суспільства.

Основні категорії:

світогляд, міфологія, релігія, філософія, метод, методологія, агностицизм, діалектика, гносеологія, онтологія, аксіологія, історія філософії, філософія історії, філософська антропологія, соціальна філософія.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Філософія і наука.
2. Роль філософії в системі культури.

Література:

1. Надольний І.Ф. Філософія: Посібник. К., 1999, 2000, 2004.
2. Пазенок В. С. Філософія. Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2008.
3. Петрушенко В. Філософія Львів: Літопис, 2004.
4. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія. Підручник. К.: Академвидав, 2007.
5. Філософський словник. К., 1993.

Питання для обговорення:

1. *Предмет філософії і своєрідність філософських проблем:*

- що означає термін «філософія»? Хто вперше вводить цей термін, хто застосовує цей термін як назву специфічної науки?

- коло філософських проблем та основні філософські дисципліни;
- філософські питання і їх специфіка.

2. *Основне питання філософії:*

- хто вперше сформулював основне питання філософії? Формулювання основного питання.
- матеріалістичний та ідеалістичний напрям у філософії;

- хто такі гностики і агностики;

3. *Світогляд. Його структура і типи:*

- що таке світогляд і що він включає в себе?
- з яких структурних частин складається світогляд?
- два рівні світогляду;
- історичні типи світогляду; специфіка філософського світогляду;

4. *Філософія і наука їх співвідношення.*

- що дає нам підстави говорити, що філософія є наукою?
- основні етапи співвідношення філософії і науки;
- що зближує і відрізняє філософію і науку;

5. *Основні функції філософії:*

- виділіть з переліку функцій найважливішу, в чому її особливість?
- охарактеризуйте світоглядну функцію філософії.

Контрольні запитання

1. Які проблеми людського існування називаються «вічними» і чому? Назвіть їх.
2. Назвіть ознаки міфологічного світогляду. Чим відрізняється від нього релігійний світогляд?
3. Де і коли виникла філософія? У чому полягає призначення філософії? Назвіть суспільні функції філософії. У чому суть критичної функції філософії?
4. У чому суть основного питання філософії? Як його формулював Ф. Енгельс? Що було основним питанням філософії для І. Канта?
5. Що спільного між філософією та наукою, і чим вони відрізняються? Які переваги і які недоліки філософії порівняно з наукою ви могли б назвати?

Індивідуальні завдання:

1. Виписати визначення основних категорій.
2. Написати реферат на тему: «Людина – головна проблема філософії»
3. Заповніть таблицю:

№ п/п	Розділ(дисципліна) філософії	Що вона вивчає
1.	онтологія	
2.	гносеологія	
3.	філософська антропологія	
4.	аксіологія	
5.	етика	
6.	естетика	
7.	праксіологія	
8.	історія філософії	
9.	логіка	

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ**1. Термін «філософія» означає:**

- а). науку про мудрість; б). прагнення до мудрості;
в). володіння мудрістю; г). любов до мудрості.

2. Хто вперше вжив термін «філософія» у відношенні до тих, хто прагне до вищої мудрості:

- а). Піфагор б). Платон в). Парменід г). Протагор д). Аристотель

3. Філософія виникає:

- а). у IX - VIII ст. до н.е.; б). у VII-VI ст. до н.е.;
в). у II ст. до н.е.; г). у VI ст. н.е.;

4. Вкажіть, в якій з названих стародавніх цивілізацій не з'явилися перші філософські учення:

- а). у Стародавньому Єгипті; б). у Стародавній Індії;
в). у Стародавньому Китаї; г). у Стародавній Греції.

5. Яке з нижчеприведених визначень філософії здається вам найбільш правильним?

- а). філософія - це наука про закони і форми правильного мислення;
б). філософія - це наука всіх наук;

- в). філософія - це раціональний спосіб вирішення світоглядних проблем;
- г). філософія - це мудрість.

6. Світогляд - це:

- а). сукупність знань про світ і людину;
- б). мистецтво пізнання істини;
- в). усвідомлення і переживання людиною свого місця і призначення в світі;
- г). емоційно-чуттєве відображення світу.

7. У чому сутність філософського світогляду:

- а). теоретична форма світогляду, що відображує світ у поняттях і обумовлених знаннях;
- б). синкретична форма світогляду, що відображає світ в чуттєво-наочному образі;
- в). форма світогляду, що ділить світ на надприродний і земний, і ставить земний світ в залежність від надприродного;
- г). синкретична форма світогляду, що відображає світ в художньому образі;
- д). форма світогляду, що відображає світ в емпіричному знанні.

8. У чому сутність релігійного світогляду:

- а). теоретична форма світогляду, що відображує світ у поняттях і обумовлених знаннях;
- б). синкретична форма світогляду, що відображає світ в чуттєво-наочному образі;
- в). форма світогляду, що ділить світ на надприродний і земний, і ставить земний світ в залежність від надприродного;
- г). синкретична форма світогляду, що відображає світ в художньому образі;
- д). форма світогляду, що відображає світ в емпіричному знанні.

9. У чому сутність міфологічного світогляду:

- а). теоретична форма світогляду, що відображує світ у поняттях і обумовлених знаннях;
- б). синкретична форма світогляду, що відображає світ в чуттєво-наочному образі;
- в). форма світогляду, що ділить світ на надприродний і земний, і ставить земний світ в залежність від надприродного;
- г). синкретична форма світогляду, що відображає світ в художньому образі;
- д). форма світогляду, що відображає світ в емпіричному знанні.

10. Міф (так як його розумів М.Еліаде і як його починають розглядати у 20ст.)...

- а). міф викладає сакральну історію, розповідає про події, які відбулися в далекі часи „початку всіх початків»;
- б). міф є звичайна казка написана тогочасними літописцями для обдурювання людей;
- в). міф є раціонально-обґрунтована і така що спирається на експериментальні підтвердження розповідь про доісторичний період певного народу;
- г). міф розповідає про події, які спричинились до розквіту даного народу і його вибраність.

11. Основне питання філософії, за Енгельсом, - це:

- а). вчення про безсмертя індивідуальної душі;
- б). питання про співвідношення духу і матерії, ідеального та матеріального;
- в). вчення про гармонійний розвиток особистості;
- г). проблема походження життя і розуму;
- д). вчення про людину та природне і суспільне середовище, яке її оточує.

12. Хто сформулював наступні питання “Що я можу знати? Що я повинен робити? На що я можу сподіватися? Що таке людина?”:

- а). Кант; б). Гегель; в). Фейєрбах, г). Маркс.

13. Система найзагальніших знань, цінностей, переконань, практичних настанов, які регулюють ставлення людини до світу називається:

- а). світогляд; б). апологія; в). онтологія; г). мистецтво; д). гносеологія.

14. історичні типи світогляду:

- а). міфологічний, релігійний, філософський;
- б). міфологічний, релігійний, первісний;
- в). релігійний, філософський, трансцендентний;
- г). філософський, світоглядний, релігійний;
- д). філософський, науковий, релігійний.

15. Основні компоненти світогляду:

- а). знання, цінності, програма дій (практичні настанови);
- б). знання, цінності, теореми;
- в). знання, дії, програма дій (практичні настанови);
- г). прагнення, цінності, програма дій (практичні настанови);
- д). цінності, ідеологія, формули.

16. Матеріалізм - це:

- а). обмеженість людини лише життєвими («матеріальними») благами: їжа, житло, одяг, гроші і т.д.;
- б). визнання матерії першоосною і першопричиною світу;
- в). знання про невидимі найдрібніші (фізичні та хімічні) частинки речовини і поля;
- г). атеїстична теорія, направлена проти політики церкви.

17. Ідеалізм, ідеалістична філософія - це:

- а). філософське вчення про ідеали та їх роль у суспільстві;
- б). філософське вчення про первинність свідомості і вторинність матерії;
- в). прагнення зробити життя істинним, добрим, прекрасним;
- г). філософське вчення про суть, природу ідеального (духовного).

18. Об'єктивний ідеалізм:

- а). є вченням про ідеальні об'єкти науки;
- б). визнає, що дух є первинним по відношенню до матерії, він існує ззовні і незалежно від людини;
- в). вважає, що ідеали людства мають об'єктивну підставу;
- г). вважає, що людина не в змозі пізнати оточуючий світ.

19. Яка з названих позицій належить об'єктивному ідеалізму?

- а). матерія є об'єктивною реальністю, яка дається нам у відчуттях;
- б). матерія - це продукт розвитку абсолютної ідеї;
- в). матерія - це постійна можливість відчуттів;
- г). матерія - це субстанція, першооснова всього суцього.

20. Яке з наступних тверджень відображає позицію об'єктивного ідеалізму?

- а). свідомість - продукт розвитку матерії;
- б). свідомість матеріальна;
- в). свідомість є проявом світового духу;
- г). свідомість є властивістю всієї матерії;
- д). свідомість є властивістю високоорганізованої матерії.

21. Невірно, що суб'єктивний ідеалізм стверджує, що:

- а). «світ є комплексом відчуттів»;
- б). «світ є моїм уявленням»;

- в). свідомість суб'єкта творить світ;
- г). суб'єкт пізнання в змозі пізнати об'єктивні закони світу;
- д). про яку-небудь реальність поза свідомістю суб'єкта не може бути й мови.

22. Агностицизм - це:

- а). повне або часткове заперечення пізнаваності світу;
- б). учення стародавніх і середньовічних відлюдників;
- в). вчення про мінливість знань;
- г). вчення про нескінченність процесу пізнання;
- д). вчення про те, що будь-яке досягнуте знання не може вважатися остаточним і завершеним.

23. З якою проблемою пов'язана філософська позиція агностицизму?

- а). з проблемою сенсу життя;
- б). з проблемою пізнання;
- в). з глобальними проблемами людства;
- г). з проблемою суті людського буття.

24. У якому з розділів філософії основним є поняття істини?

- а). метафізика; б). філософія освіти; в). політична філософія;
- г). гносеологія; д). онтологія; е). діалектика.

25. Не є функцією філософії:

- а). світоглядна; б). методологічна; в). аксіологічна; г). критична;
- д). аксіоматична; е). пізнавальна.

26. Не є розділом філософії:

- а). гносеологія; б). онтологія; в). теологія; г). аксіологія.

27. Який розділ філософії вивчає загальні закони і принципи правильного мислення?

- а). аксіологія; б). логіка; в). онтологія; г). гносеологія;

28. Назвіть філософську дисципліну, що досліджує загальні передумови пізнання і умови його достовірності:

- а). онтологія; б). логіка; в). гносеологія; г). евристика; д). теологія.

29. Гносеологія - це:

- а). грецька богиня; б). особливість мислення;
- в). синонім істини; г). розділ філософії.

30. Метафізика - це:

- а). стародавня фізика; б). муза філософії;
- в). наука про природу; г). вчення про надчуттєвий світ.

31. Історичним типом світогляду є:

- а). буденний; б). гуманістичний;
- в). міфологічний; г). оптимістичний.

32. Що не є історичним типом світогляду:

- а). міфологія; б). політика; в). філософія; г). релігія.

33. До рис міфологічного світогляду не належить:

- а). родовий, колективний характер світосприйняття;
- б). рабський характер свідомості, нездатність мислити самостійно;
- в). раціонально-систематизований підхід до світу;
- г). синкретизм емоційно-чуттєвого і раціонального в свідомості, ототожнення природного і надприродного, об'єктивного і суб'єктивного;
- д). антропоморфізм як перенесення на світ властивостей людини і родового суспільства;
- е). одухотворення всієї природи, поклоніння природним силам.

34. Перенесення людських рис на предмети зовнішнього світу, характерне для міфологічного світогляду, називається:

- а). антропоцентризмом; б). антропоморфізмом;
- в). суб'єктивізмом; г). гуманізмом.

35. Яка з названих ознак є ознакою релігійного, а не міфологічного світогляду?

- а). антропоморфізм;
- б). віра в надприродні сили;
- в). поклоніння природним силам;
- г). одухотворення всього сущого.

36. Філософія як історична форма світогляду відрізняється від інших форм світогляду:

- а). раціональним вирішенням світоглядних проблем;
- б). своїм предметом «людина - світ»;
- в). оціночним ставленням до світу;
- г). здатністю формувати програми поведінки, бути духовним орієнтиром у житті.

37. Філософія не володіє наступною характеристикою:

- а). прагне до систематичності і цілісності знання;
- б). підтверджує свої висновки експериментом;
- в). виражає і обґрунтовує ціннісне ставлення людей до явищ і закономірностей дійсності;
- г). прагне до пізнання граничних основ універсуму;
- д). використовує логічну аргументацію.

38. Філософія на відміну від науки:

- а). виражає і обґрунтовує ціннісне ставлення людей до явищ і закономірностей дійсності;
- б). використовує логічну аргументацію;
- в). виходить з примату віри над розумом;
- г). прагне до систематичної цілісності знання.

39. «Об'єктивне» - це:

- а). очевидне; б). можливе; в). від нас незалежне; г). від нас залежне.

40. Вкажіть, що спільного у філософії та науки:

- а). усвідомлення і осмислення граничних основ буття і мислення;
- б). вони є продуктивними силами суспільства;
- в). побудова знання в теоретичній формі і орієнтація на критерії розуму;
- г). підтвердження своїх висновків експериментом;
- д). прагнення до пізнання граничних основ універсуму.

41. Антропологія – це:

- а). вчення про розвиток;
- б). вчення про людину;
- в). наука щодо поведінки тварин за природних умов;
- г). філософське вчення про суспільство.

42. Аксиологія – це:

- а). вчення про цінностях;
- б). вчення про розвиток;

- в). теорія справедливості; г). теорія про перевагу одних груп людей з інших.

43. Етика – це:

- а). вчення про розвиток; б). вчення про буття;
в). теорія про моральному перевагу одних людей з інших;
г). вчення мораль і моральні цінності.

44. Філософський монізм - це:

- а). вчення про монополії;
б). вчення про єдиного Бога, Творця світу;
в). заклик до єднання людей;
г). визнання того, що в основі світу лежить якесь єдине начало, не створюване і не знищуване;
д). вчення Лейбніца про монади.

45. Основні розділи у структурі філософії:

- а). онтологія, гносеологія, аксіологія;
б). апологія, герменевтика, аксіологія;
в). аксіологія, естетика, прагматика;
г). гносеологія, пропедевтика, антологія;

46. Що є предметом вивчення філософії:

- а). структура різних областей природи, їх властивості;
б). специфіка і структура живих організмів;
в). психіка людини, її механізми;
г). право і його походження;
д). світ як ціле, місце людини у світі, її відношення до світу.

47. Що є спільним між філософією і наукою:

- а). раціонально-логічні методи дослідження;
б). екзистенційна спрямованість знання;
в). перевіряємість знання через досвід;
г). практична корисність знання;
д). експериментальність при пошуку істини.

48. Метафізика як філософський метод:

- а). розглядає світ як щось незмінне і нерухоме;
б). розглядає світ у зміні і розвитку;
в). зводить розвиток до якісних змін;
г). розглядає протиріччя як джерело розвитку;
д). розглядає розвиток як поступовий рух від нижчого до вищого.

49. Діалектика як філософський метод:

- а). розглядає світ як щось незмінне і нерухоме;

- б). розглядає світ у зміні і розвитку;
- в). заперечує розвиток світу і його зміни;
- г). зводить розвиток до механічних змін.

50. Яке з перерахованих понять не входить в структуру філософії:

- а). апологія; б). аксіологія; в). гносеологія; г). онтологія.

ТЕМА 2. ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ
(2 год.)

План:

1. Особливості української філософської думки. Зародження філософської думки в Київській Русі. Основні періоди розвитку філософії в Україні.
2. Острозький освітньо-культурний та філософський центр.
3. Києво-Могилянська академія.
4. Філософські погляди Г.С. Сковороди.
5. Розвиток філософії у 19-20 ст.(Т. Шевченко, М. Костомаров, П. Куліш, П. Юркевич, В. Винниченко).
6. Розробка філософських проблем в Україні у сучасний період.

Основні категорії:

Національні філософські системи, моральні повчання, натури
сущого, кордоцентризм, споріднена праця, барокальність,
сентименталізм, естетизм, ноосфера.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Філософські ідеї С. Оріховського, Х.Філарета, І. Вишенського
2. Українська філософія Просвіти (Г. Степанов, Й.Ланге, М. Максимович).

Література:

1. Бичко І., Ярошовець В., Бугров В. Філософія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2023, 648 с.
2. Губернський Л.В.Філософія. Вид. друге, перероблене і доповнене. К.: Фоліо, 2018, 621 с.

3. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Філософія. Підручник. К., 2023, 421 с.
4. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. К., 1998.
5. Модульні та навчальні тести з філософії для індивідуальної роботи та самоконтроль згідно кредитно-модульної системи. Збірник навчальних тестів. Видання друге, стереотипне./ Укладачі: Т.Н.Шамсутдинова-Лебедюк, Т.О.Сілаєва, А.Д.Ятченко, Ф.К. Понятовський, ВВ.Куриляк. К.: Міленіум, 2020. 200 с.
6. Надольний І.Ф. Філософія: Посібник. К., 1999, 2000, 2004.
7. Сковорода Г.С. Твори В 2-х Т. К., 1969.
8. Філософський словник. К., 1993.
9. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навч. Посібник для вузів. К., 2000.

Тести контролю знань:

1. Яка з даних рис не належить до основних рис української філософії:

- а). світоглядна толерантність та синтетичність;
- б). екзистенційний характер філософування;
- в). кордоцентризм;
- г). індивідуалізм і персоналізм;
- д). емпіризм і гедонізм.

2. Кордоцентризм –це

- а). ідея провідної ролі серця як творчої та активно діючої сили у етичній, естетичній й релігійній сферах життєдіяльності особи;
- б). ідея центального місця людини при визначенні життєвих пріоритетів суспільства;
- в). ідея центрального місця суспільства при поступанні вперед з однієї епохи в іншу;
- г). ідея відчуження людської особистості при зіткненні з позаіндивідуальними гуманістичними інтерпретаціями;
- д). ідея пропагування переваги Розуму людини, її раціональних першооснов над ірраціональними та емоційними.

3. За своєю проблематикою рання українська філософська думка тяжіла:

- а). до космоцентризму та натурфілософії;
- б). до містико-афористичної символіки;
- в). до морального повчання та життєвої настанови;
- г). до вибудовування абстрактно-теоретичних конструкцій.

4. Кому із давньоруських мислителів належить твір «Слово про закон і благодать»?

- а). К. Смолятичу;
- б). митрополиту Іларіону;
- в). К. Туровському;
- г). В. Мономаху.

4. Який із цих творів написав К. Смолятич?

- а). «Послання пресвітеру Хомі»;
- б). «Повість врем'яних літ»;
- в). «Сума теології»;
- г). «Повість про білоризця».

5. Перший вищий навчальний заклад на теренах України:

- а) Острозька академія;
- б) Києво-Могилянська академія.

6. Професійна філософія вперше виникає в Україні:

- а). у християнських братських школах;
- б). у Києво-Могилянській академії;
- в). в університетах;
- д). у монастирях та монастирських школах.

7. Скільки натур виділяє Г.Сковорода?

- а). одну;
- б). дві;
- в). три;
- г). чотири;
- д). ні однієї.

8. Хто з даних філософів не був представником «філософії серця»?

- а) Іван Франко
- б) Памфіл Юркевич
- в) Микола Гоголь
- г) Григорій Сковорода

9. Яке з даних тверджень не належить до твору І.Франка «Що таке поступ»?

- а) не весь людський рід поступає наперед
- б) поступ йде рівно, а не хвилями
- в) поступ не тримається одного місця, а йде з одного краю до другого
- г) поділ праці веде до прискорення і вдосконалення праці

10. Які натури виділяє Г.Сковорода?

- а). матеріальна і субстанційна;
- б). духовна і невидима;
- в). протяжна і матеріальна;
- г). видима і матеріальна;
- д). видима і невидима.

11. Що таке сродна праця за Сковородою?

- а). праця, яку виконували батьки даної людини і яку вона має виконувати;
- б). праця за природними нахилами та здібностями людини;
- в). праця, яка дає найбільший прибуток;
- г). праця, яку слід виконувати за рекомендацією духовенства;
- д). праця, яка не приносить ніякого прибутку.

12. Про який з даних світів не згадує Г.Сковорода:

- а). мікрокосм;
- б). макрокосм;
- в). символічний світ;
- г). світ ангелів;
- д). світ Біблії.

13. З яким філософом часто порівнювали Г.Сковороду?

- а). Кантом;
- б). Т.Аквінським;
- в). Сократом;
- г). Аристотелем;
- д). І.Франком.

14. Принцип «нерівної рівності» за Г.Сковородою:

- а). Бог створив людей нерівними. Але після смерті всі стають рівними;
- б). Бог наповнив кожную Людину якимись талантами і ці таланти у всіх людей одні і ті ж;
- в). Бог створив людей рівними, Але через лінивість, одні з них є бідні, а інші багаті;
- г). Бог наповнив кожную людину талантами і здібностями, і хоча ми і відрізняємося один від одного здібностями, в одному ми рівні, що у

кожного є якісь таланти і здібності;

- д). Бог наповнив кожну людину якимись талантами, але люди ці таланти позагублювали і тепер мусять шукати по всьому світові ці таланти.

15. На думку І.Франка, головною рушійною силою поступу є:

- а). капіталістичне виробництво;
- б). виділення людини з природи;
- в). робітники і селяни;
- г). поділ праці;
- д). соціалізм.

16. Філософія за Сковородою – це коли ...:

- а). Коли розум в людині веселий, серце спокійне, голова мирна, тоді все світле, щасливе, блаженне;
- б). Коли розум в людині веселий, серце спокійне, думка мирна, тоді все яскраве, щасливе, добре;
- в). Коли дух в людині веселий, думки спокійні, серце мирне, тоді все світле, щасливе, блаженне;
- г). Коли дух в людині веселий, думки спокійні, настрої мирні, тоді все світле, щасливе, блаженне;
- д). Коли дух в людині веселий, наміри спокійні, серце мирне, тоді все прекрасне, щасливе, добре.

17. Щастя за Сковородою – це:

- а). це високі заробітки, успіх на роботі, повага серед людей;
- б). веселість, яка є виявом здоров'я гармонійної душі, стан незалежності та душевного спокою;
- в). незалежність від себе самого, покладання на суспільство;
- г). активний спосіб життя, здоров'я, розуміння іншими ;
- д). чуттєві задоволення, естетичні радощі, спокій Розуму.

18. До основних форм пізнання істини П.Юркевич НЕ відносив:

- а). пізнання через форму;
- б). пізнання через ідею;
- в). пізнання через поняття;
- г). пізнання через уявлення.

19. Яке з даних тверджень про серце не належить П.Юркевичу, «Серце є ...:

- а). вихідним пунктом всього доброго та злого у словах, думках та вчинках;
- б). охоронцем і носієм усіх тілесних сил;
- в). осередком душевного і духовного життя;
- г). органом хвилювань розуму;

д). центром морального життя.

20. Вихідними складовими філософської концепції Г. Сковороди постають вчення:

- а). про три натури, світову антитетику та два світи;
- б). про творення світу та світову антитетику;
- в). про споріднену працю як спосіб спасіння душі;
- г). про три світи, дві натури та життєве щастя людини.

21. Кого називають українським Сократом?

- а). П. Могилу;
- б). П. Юркевича;
- в). Ф. Прокоповича;
- г). Г. Сковороду.

22. Назвіть засновника української традиції «філософії серця»:

- а). Т. Шевченко;
- б). Г. Сковорода;
- в). М. Драгоманов;
- г). М. Костомаров;
- д). Л. Українка.

23. Серед філософських ідей Г. Сковороди немає:

- а). вчення про три світи та їх подвійну природу;
- б). вчення про ноосферу;
- в). вчення про «споріднену» працю;
- г). ідеї нерівної рівності людей;
- д). ідеї про самопізнання як шлях до щастя і до пізнання Бога.

24. Це неправильно, що Г. Сковорода:

- а). започаткував традицію «філософії серця»;
- б). був матеріалістом;
- в). розвивав ідею «спорідненої праці»;
- г). створив вчення про три світи.

25. На початку XIX ст. українська філософія зазнала відчутного впливу німецької класичної філософії.

- а) в Україні почали викладати філософію представники німецької класичної філософії;
- б) українські філософи проходили навчання у представників німецької

- класичної філософії;
- в) в Україні активно друкувались переклади творів німецької класики;
- г) зростання інтересу до власної історії та культури стимулювалось ідеями німецької класики.

26 . Хто із названих нижче українських літераторів створив досить оригінальну концепцію “непомітного зла”?

- а) М.Гоголь;
- б) Т.Шевченко;
- в) П.Куліш;
- г) Л.Українка.

27. Хто із названих нижче літераторів України мав звання доктора філософії?

- а) М.Гоголь;
- б) Т.Шевченко;
- в) П.Куліш;
- г) Л.Українка;
- д) І.Франко.

28. Хто із названих нижче літераторів України був автором концепції “хутірської України”, що закликала українців зберігати традиційні патріархальні форми суспільного життя?

- а) М.Гоголь;
- б) Т.Шевченко;
- в) П.Куліш;
- г) Л.Українка;
- д) І.Франко.

29. І.Франко вважав найпотужнішим чинником суспільного поступу:

- а) розвиток засобів комунікації;
- б) розвиток освіти, науки та техніки;
- в) розвиток державного управління суспільством;
- г) розвиток демократії;
- д) культивування високо духовної еліти.

30. “Закон Божий. (Книга буття українського народу)” – цей твір виконував роль програмного документу для громадсько-політичного об’єднання:

- а) так званого “Громадівського руху”;
- б) української Просвіти;
- в) наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка;
- г) Кирило-Мефодієвського братства.

31. Представники Кирило-Мефодієвського братства закликали:

- а) українців та поляків до боротьби проти московщини;
- б) всіх слов'ян до об'єднання у вільній федерації вільних країн;
- в) українців до повстання проти російського та польського поневолення.

32. Українська філософія у ХХ ст.:

- а) припинила свій розвиток;
- б) розвивалась кількома потоками: в діаспорі, в радянській Україні та в Західній Україні;
- в) успішно розвивалась лише за межами радянської України.

33. Хто з українських філософів досліджував проблему співвідношення мови та мислення?

- а). П. Юркевич;
- б). О. Потебня;
- в). С. Оріховський;
- г). С. Яворський.

34. Вчення про ноосферу було розроблене:

- а). В. Вернадським;
- б). Т. Шевченком;
- в). О. Гіляровим;
- г). Д. Чижевським.

35. Хто з названих філософів продовжив традицію «філософії серця», започатковану Г. Сковородою:

- а). П. Юркевич;
- б). Ф. Прокопович;
- в). І. Франко;
- г). М. Драгоманов.

36. Назвіть автора першого достатньо виваженого та авторитетного дослідження історії філософії на Україні:

- а) П.Юркевич;
- б) В.Зеньковськи;
- в) О.Гіляровим;
- г) В.Вернадським;
- д) Д.Чижевський.

37. Д.Донцов, один із яскравих теоретиків українського націоналізму, базував свою концепцію на засадах філософії:

- а) Г.Гегеля;
- б) І.Канта;
- в) А.Шопенгауера;
- г) Ф.Ніцше;
- д) Т. де Шардена.

38. Хто вважається засновником української філософії?

- а) Григорій Сковорода
- б) Михайло Драгоманов
- в) Іван Франко
- г) Петро Могила

39. Яка філософська школа була заснована при Києво-Могилянській академії?

- а) Софійська школа
- б) Київська школа екзистенціалізму
- в) Києво-Могилянська школа
- г) Лаврська школа теології

40. Який мислитель вплинув на розвиток українського національного відродження?

- а) Тарас Шевченко
- б) Михайло Грушевський
- в) Іван Франко
- г) Усі перелічені

41. Який український мислитель 19 століття є автором концепції "громадівського соціалізму"?

- а) Пантелеймон Куліш
- б) Михайло Драгоманов
- в) Іван Франко
- г) Тарас Шевченко

42. Хто є автором праці "Що таке поступ?"

- а) Іван Франко
- б) Григорій Сковорода
- в) Микола Костомаров
- г) Володимир Вернадський

43. Що було основою "філософії серця" Памфіла Юркевича?

- а) розум і логіка
- б) емоційно-духовний досвід
- в) природні закони
- г) ідея ноосфери

44. Який сучасний український філософ вважається одним із провідних дослідників постмодернізму?

- а) Мирослав Попович
- б) Тарас Возняк
- в) Сергій Кримський
- г) Євген Бистрицький

45. Мирослав Попович у своїх дослідженнях фокусувався на:

- а) Національній ідентичності українців
- б) Глобальних екологічних проблемах
- в) Релігійній філософії
- г) Політичному прагматизмі

46. Сучасна українська філософія активно досліджує:

- а) Постмодернізм та його вплив на культуру
- б) Проблеми глобалізації та війни
- в) Ідентичність у постколоніальному контексті
- г) Усі перелічені аспекти

ТЕМА 3. ГНОСЕОЛОГІЯ. ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (2 год.)

План:

1. Сутність пізнання.
2. Основні форми і способи пізнання.
3. Проблема істини.

Основні категорії:

гносеологія, мислення, розсудок, розум, пізнання, об'єкт, суб'єкт, знання, віра, істина, практика.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Види та рівні знання. Знання та віра.

Література:

1. Надольний І.Ф. Філософія: Посібник. К., 1999, 2000, 2004.

2. Пазенок В. С. Філософія. Навчальний посібник. К.:Академвидав, 2008.
3. Петрушенко В. Філософія Львів: Літопис, 2004.
4. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія. Підручник. К.: Академвидав, 2007.
5. Філософський словник. К., 1993.

Контрольні запитання:

1. Назвіть форми чуттєвого і раціонального пізнання.
2. Чим чуттєве пізнання відрізняється від раціонально-логічного?
3. Що таке практика? Яку роль у пізнанні відіграє практична діяльність?
Які види практики ви знаєте?
4. Як ви розумієте вислів: «Істина є процесом, а не готовим результатом»?

Індивідуальні завдання:

1. Підготувати реферати:

- Наукове пізнання: специфіка, форми та методи.

Тести контролю знань:

1. **Теорія пізнання (гносеологія) це:**
 - а). процес взаємодії свідомості та дійсності;
 - б). процес вироблення інформації;
 - в). процес взаємодії суб'єкта і об'єкта.
2. **Гносеологія та епістемологія - це:**
 - а). синоніми, бо позначають теорію пізнання;
 - б). різні напрями вивчення пізнання.
3. **Найпершим для людини видом пізнання постає:**
 - а). наукове пізнання; б). життєво - досвідне пізнання;
 - в). релігійне пізнання; г). художньо - мистецьке пізнання.
4. **Яке з наступних понять є ключовим для розуміння емпіризму?**
 - а). чуттєвий досвід; б). інтуїція; в). мудрість; г). віра;
5. **«Багато знань розуму не навчають». Автор вислову:**
 - а). Геракліт; б). Піфагор; в). Г. Гегель; г). Л. Толстой.
6. **Розрізнення думки, знання і мудрості (доксичного, епістемного та софійного знання) вперше було зроблене:**
 - а). Сократом; в). Платаном; г). Аристотелем; д). Проклом.

7. Яке з тверджень відображає точку зору емпіризму?

- а). раціонально-теоретичне пізнання - головне джерело знань;
- б). немає нічого в розумі, чого до того не було б у чуттєвому досвіді;
- в). раціональне мислення спирається на дані досвіду;
- г). теоретичне пізнання пов'язане з емпіричним.

8. Яку відповідь на питання про джерело пізнання дає раціоналізм?

- а). єдино вірним джерелом пізнання є інтуїція;
- б). джерелом пізнання є досвід;
- в). справжнім джерелом пізнання є розум;
- г). джерелом пізнання є відчуття;
- д). джерелом пізнання є апіорні форми чуттєвого споглядання.

9. Назвіть, що не відноситься до основних форм раціонального пізнання:

- а). поняття; б). думка; в). уявлення; г). висновок.

10. Об'єктом чуттєвого пізнання постають:

- а). зв'язки та відношення речей;
- б). окремі властивості речей;
- в). світ речей та явищ в цілому.

11. Абсолютизує роль чуттєвого пізнання:

- а). сенсуалізм; б). скептицизм; в). раціоналізм.

12. Раціоналізм як гносеологічна течія:

- а). заперечує будь-яку роль чуттєвого пізнання;
- б). стверджує, що чуттєві знання є хибні, „темні“;
- в). абсолютизує роль розуму в пізнанні.

13. Чуттєве і раціональне (абстрактне) пізнання:

- а). взаємно доповнюють одне одного;
- б). являються двома сторонами єдиного процесу пізнання;
- в). взаємно проникають одне в одного;
- г). вірно все вищезгадане.

14. Яка з названих категорій є основною в гносеології?

- а). субстанція; б). істина; в). матерія; г). міра;
- д). буття.

ТЕМА 4. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ (2 год.)**План:**

1. Людина як предмет філософського осмислення. Проблема історичного походження людини.
2. Індивід, індивідуальність, особистість.
3. Проблема життя та смерті в духовному досвіді людства.

4. Проблема людської свободи.

Основні категорії:

індивід, індивідуальність, особистість, культ особи,
волютаризм, фаталізм, гедонізм, сенс життя,
свобода,

Питання для самостійного опрацювання:

1. Концепції фаталізму та волютаризму.
2. Основні проблеми філософської антропології.

Література:

1. Надольний І.Ф. Філософія: Посібник. К., 1999, 2000, 2004.
2. Пазенок В. С. Філософія. Навчальний посібник. К.:Академвидав, 2008.
3. Петрушенко В. Філософія Львів: Літопис, 2004.
4. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія. Підручник. К.: Академвидав, 2007.
5. Філософський словник. К., 1993.

Контрольні запитання:

1. Що вивчає філософська антропологія? Назвіть її основні проблеми.
2. Що таке «антропогенез» («антропосоціогенез»)? Назвіть його основні концепції.
3. Поясніть діалектичний взаємозв'язок біологічного та соціального в людині.
4. Назвіть основні базові потреби людини.
5. Поясніть роль праці, спілкування, мови в процесі антропосоціогенезу, розвитку психіки і свідомості людини.
6. Покажіть відмінність у поняттях «людина», «індивід», «особистість».
7. Чому в різних версіях походження людини так чи інакше проглядає суперечка еволюціонізму та креаціонізму? Поясніть сутність даних позицій. Як

ви вважаєте, версія занесення людини на Землю або прищеплення їй особливих здатностей інопланетянами ближче за сутністю до еволюціонізму чи креаціонізму?

Індивідуальні завдання

1. Підготувати повідомлення на тему: «Філософські засади сучасного фемінізму».
2. Реферат на тему: «Проблема людини у філософії П.Тейяра де Шардена»

Тести контролю знань

1. Поняття „особистість” позначає:

- а) людину, що усвідомлює свою особливість;
- б) людину наділену особливими повноваженнями;
- в) індивіда, що виконує певні, соціальні функції.

2. Поняття „людина” та „індивід” співпадають?

- а) так; б) ні.

3. Поняття „індивідуальність” акцентує увагу на:

- а) на унікальність якостей людини;
- б) на її здібності;
- в) на риси, які відсутні в інших;
- г) на все вищезгадане.

4. Поняття свободи в загальному плані передбачає:

- а) відсутність необхідності;
- б) усвідомлену необхідність;
- в) відсутність будь - яких перешкод для дій.

5. Визначте позицію теоцентризму в розумінні людини:

- а). людина - мікрокосм;
- б). людина - частина природи;
- в). людина - вінець космічно-природної еволюції;
- г). людина - образ і подoba Божа;
- д). людина - «міра всіх речей».

6. Яке з наведених тверджень співпадає з позицією антропоцентризму:

- а). людина - суспільна тварина, наділена розумом;

- б). людина - істота економічна;
- в). людина - образ і подoba Божа;
- г). людина - це незавершений проект;
- д). людина - центр і вінець Всесвіту, вища цінність, «міра всіх речей»;
- е). людина - це те, чим вона хоче бути.

7. Для кого з філософів людина є «громадянином двох світів» - природного і надприродного?

- а). для Аристотеля; б). для Б. Спінози;
- в). для І. Канта; г). для З. Фрейда.

8. Філософська модель людської сутності, що відображає ігрову природу людини:

- а). «homo faber»; б). «homo sapiens»; в). «homo ludens»; г). «homo naturalis».

9. Що означає поняття «антропосоціогенез»?

- а). процес історичного виникнення людини і суспільства;
- б). генетична обумовленість соціальності людини;
- в). філософське вчення про людину і суспільство;
- г). наука про соціальну обумовленість людини.

10. Свобода вибору означає:

- а) роблю, що хочу;
- б) усвідомлення необхідності, дія відповідно до неї;
- в) ні від кого і ні від чого не залежати.

11. Взаємини людини і суспільства можна окреслити:

- а) людина і суспільство утворюють єдину сферу буття;
- б) людина є провідною стороною цих взаємин, оскільки без людини немає суспільства;
- в) суспільство є провідною стороною цих взаємин, оскільки людина поза суспільством не набуває людських якостей;
- г) людина і суспільство взаємно впливають одне на одного.

12. Роль видатної особистості полягає в тому, що:

- а) вона взагалі не впливає на хід історії;
- б) вона вирішує лише ті завдання, які поставило суспільство;
- в) впливають на хід розвитку, можуть прискорювати чи уповільнити його.

13. Історію людства творять:

- а) народні маси; б) вожді;

- в) політичні партії; г) видатні особистості.

14. Культ особи - це:

- а) високий авторитет видатної особи;
б) повага до видатної особистості;
в) абсолютизація соціальної ролі особистості, її фетишизація.

15. Вирізняльною ознакою особистості є:

- а) характер, темперамент;
б) наявність внутрішнього духовного стрижня;
в) виконання людиною певної соціальної ролі.

ТЕМА 5. СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ (2 год.)

План:

1. Суспільство, його історичне виникнення і суть.
2. Структура і функції суспільства.
3. Основні чинники суспільного розвитку.
4. Типологія суспільства.

Основні категорії:

соціальна філософія, суспільство, суспільне буття, суспільна свідомість, суспільні відносини, соціальні спільноти, соціальні групи, сім'я, рід, класи, народ, народність, держава, нація, етнос, формація, цивілізація.

Питання для самостійного опрацювання:

1. Суспільство і особистість.
2. Основні концепції розвитку суспільства.

Література основна:

1. Надольний І.Ф. Філософія: Посібник. К., 1999, 2000, 2004.
2. Пазенок В. С. Філософія. Навчальний посібник. К.:Академвидав, 2008.

3. Петрушенко В. Філософія Львів: Літопис, 2004.
4. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія. Підручник. К.: Академвидав, 2007.
5. Філософський словник. К., 1993.

Контрольні запитання:

1. Яке коло проблем, які вирішує соціальна філософія?
 2. Що таке суспільства. Розкрийте його функції.
 3. Розкрити зміст основних напрямів і концепції суспільного розвитку (натуралістичні концепції, ідеалістичні, марксистська концепція, технократичні теорії).
 4. Чому соціальну концепцію К. Маркса називають не тільки «матеріалістичним розумінням історії», «історичним матеріалізмом», але і концепцією «економічного детермінізму»?
- Порівняйте основні підходи до типології суспільства - формаційний і цивілізаційний.
- Охарактеризуйте основні типи цивілізацій.
8. У чому полягає сенс історії?
 9. Що таке прогрес в історії? Розкрийте суперечливий характер історичного прогресу. Які чинники сприяють виникненню у сучасної людини відчуття переваги над людьми минулого? Наскільки воно є виправданим?
 10. Як ви розумієте роль особистості в історії? На хід історії можуть вплинути тільки «великі» та «видатні» особистості чи кожна особа має значення в історичному процесі?
 11. Як співвідносяться об'єктивне та суб'єктивне, стихійне та свідоме в історії? Чи існують соціальні закономірності? Якщо так, то чим вони відрізняються від природних закономірностей?
 12. Хто є представником лінійної концепції розвитку? Які основні риси лінійних концепцій розвитку?
 13. Хто обстоював ідеї циклічного розвитку історії людства?

14. Чому О. Шпенглер вважає, що Європа занепадає?

Розкрийте суперечливий характер історичного прогресу.

15. Чи є матеріальний прогрес невід'ємною умовою прогресу духовного?

16. У чому суть матеріалістичного розуміння історії К. Маркса?

17. У чому суть концепції призначення та сенсу історії К. Ясперса?

18. У чому суть концепції «кінця історії» Ф. Фукуями

Індивідуальні завдання

1. Підготувати реферат на тему: «Концепція громадянського суспільства: сутність та становлення».

2. «Феномен глобалізації сучасного суспільства»

Тести контролю знань

1. Суспільство - це:

- а). соціальна форма руху матерії;
- б). соціальний організм, суспільна цілісність з притаманними їй законами існування та розвитку;
- в). сукупність людей, пов'язаних системою багатоманітних відносин;
- г). сукупність соціальних організацій, інститутів та установ;
- д). все вищезгадане.

2. Суспільство покликане забезпечувати такі найперші потреби:

- а). збереження та відтворення життя членів суспільства;
- б). збереження стабільності форм суспільного життя;
- в). прищеплювання членам суспільства духовних норм і цінностей;
- г). захищати владу та державну ідеологію.

3. До основних сфер суспільного буття відносяться:

- а). театр, живопис, архітектура;
- б). виробнича та економічна діяльність, сукупність всіх матеріальних умов життя людей;
- в). наука, філософія, релігія;
- г). духовне виробництво.

4. Суспільство як форму суспільної угоди обґрунтовували:

- а). Гоббс; б). Руссо; в). Лейбніц; г). Спіноза.

5. Матеріальною основою суспільства виступає:

- а). виробнича діяльність; б). економічна діяльність;
- в). духовна діяльність; г). бездіяльність.

6. Ідею географічного детермінізму розвивав:

- а). Вольтер; б). Монтеск'є; в). Дідро.

7. Географічний детермінізм - це:

- а). ідея про вирішальну роль середовища (клімату) в житті людей, культурі, історії;
- б). ідея про вплив природи на розвиток суспільства;
- в). заперечення впливу географічного середовища на розвиток суспільства.

8. Громадянське суспільство - це:

- а). правова держава;
- б). певна система взаємин між людьми, в яких вони проявляють ініціативу - несуть відповідальність за свої дії;
- в). механізми впливу громадян на дії влади;
- г). механізми контролю за дією влади;
- д). вірно все вищезгадане.

9. Елементами духовного життя суспільства виступають:

- а). почуття, емоції, воля, пам'ять;
- б). наука, техніка, технології;
- в). сукупність ідей, теорій та знань, які пов'язані із функціонуванням основних сфер суспільного буття;
- г). філософія, мистецтво.

10. Вкажіть, що з перерахованого не є, за Марксом, окремою соціально-економічною формацією:

- а). первіснообщинна; б). рабовласницька; в). феодальна;
- г). буржуазна; д). соціалістична; е). комуністична.

11. Згідно цивілізаційному підходу до типології суспільства, виділяють... (викресліть зайве):

- а). аграрну цивілізацію; б). постіндустріальну цивілізацію;
- в). індустріальну цивілізацію; г). духовно-культурну цивілізацію.

12. Найпершими світоглядними орієнтирами Ренесансу є:

- а). панування релігій у всіх сферах життя;
- б). панування світського світобачення;
- в). гуманістичність.

13. Які з перерахованих відносин не входять у виробничі відносини?

- а). відносини власності; б). правові відносини;
- в). відносини обміну; г). відносини споживання.

14. Історичний період розвитку конкретного суспільства, в якому домінує певний спосіб виробництва:

- а). соціально-економічна формація; б). цивілізація;

в). соціальна еволюція; г). культурна революція.

15. Однією з характерних рис постіндустріального суспільства можна вважати:

- а). комерціалізацію виробництва і зникнення економіки прожиття;
- б). зростання масової письменності;
- в). появу електронних грошей;
- г). панування приватної власності на засоби виробництва.

16. У міру переходу від індустріального суспільства до постіндустріального

- а). скорочується рівень безробіття;
- б). зростає частка працівників сервісного сектора;
- в). посилюється духовно-етичний потенціал суспільства;
- г). підвищується рівень політичної свідомості.

17. Визначальним чинником розвитку індустріального суспільства є:

- а). банківсько-фінансова система;
- б). інформаційна сфера і сфера обслуговування;
- в). політичні інститути;
- г). промислове виробництво.

18. В індустріальному суспільстві головним об'єктом власності є:

- а). земля; б). капітал; в). знання; г). люди.

19. Яку концепцію суспільного розвитку відображає вислів Ф. Вольтера: «Ідеї правлять світом»?

- а). матеріалістичне розуміння історії; б). технократичну концепцію;
- в). ідеалістичне розуміння історії; г). натуралістичну концепцію.

20. Розгляд суспільства за принципом «соціальної робінзонади» означає, що:

- а). суспільство розуміється як сума ізольованих, самодостатніх індивідів;
- б). суспільство розуміється не як сума індивідів, а як сукупність зв'язків і відносин між ними, як надособова, об'єктивна система;
- в). особливе значення відводиться суб'єктивному чиннику в історії, підкреслюється роль особистості в історії;
- г). історію створюють великі історичні особистості.

21. Джерелом розвитку суспільства в натуралістичних концепціях вважається:

- а). розвиток мистецтва; б). удосконалення моральних відносин;
- в). дія природних чинників; г). необхідність задоволення матеріальних потреб людей;
- д). пізнання світу; е). розвиток освіти.

22. Яке з наведених вчень не є натуралістичною інтерпретацією суспільного життя?

- а). мальтуазіанство; б). соціальний дарвінізм;
- в). неофройдизм; г). марксизм;
- д). географічний детермінізм.

23. Вкажіть правильний варіант: у традиційному суспільстві домінувало сільське господарство, в індустріальному - промисловість, у постіндустріальному - сфера послуг, в якій визначальну роль відіграє:

- а). свобода; б). інформація; в). капітал;
- г). національне самовизначення; д). гроші.

24. Хто є автором формаційної типології суспільства?

- а). М. Вебер; б). К. Маркс; в). Г. Спенсер; г). Т. Мальтус.

25. Хто є автором концепції постіндустріального суспільства?

- а). З. Фрейд; б). Л. Гумільов; в). Д. Белл; г). К. Маркс.

26. Джерелом розвитку суспільства, згідно марксистського вчення, є:

- а). розвиток мистецтва;
- б). вдосконалення моральних відносин;
- в). необхідність задоволення матеріальних потреб людей;
- г). пізнання світу;
- д). розвиток освіти.

27. Вкажіть на точку зору географічного детермінізму:

- а). географічне середовище - необхідна умова і важливий чинник існування суспільства;
- б). географічне середовище визначає економіку суспільства, його політичний устрій і культуру;
- в). закони розвитку суспільства якісно відрізняються від законів

природи, проте вплив на суспільство природних (зокрема, географічних) чинників - безперечний факт.

28. Хто з мислителів обґрунтував визначальну роль матеріального виробництва в житті суспільства?

- а). Аристотель; б). Г. Гегель; в). Л. Фейєрбах; г). О. Конт;
д). К. Маркс.

29. Що не є демографічним чинником соціально-історичної динаміки:

- а). чисельність населення;
б). геополітичні особливості регіону проживання населення;
в). рівень народжуваності; г). густота населення;
д). баланс за статевую і віковою ознаками.

30. У структуру соціально-економічної формації не входить:

- а). економічний базис;
б). сукупність технологічних прийомів і технічних засобів виробництва;
в). політико-ідеологічна надбудова.

31. Хто з перерахованих учених основою суспільного розвитку вважав закон народонаселення?

- а). Т. Мальтус; б). Ш. Монтеск'є;
в). Г. Гегель; г). К. Маркс.

32. Суспільна ідеологія за своєю сутністю постає:

- а). програмою діяльності політичної партії;
б). національною ідеєю;
в). сукупністю теоретичних знань даного суспільства.

33. Серед рівнів духовного життя виділяють:

- а). ідеологію; б). масову свідомість;
в). міфологію; г). релігію.

34. Матеріалістичне розуміння розвитку суспільства розробив:

- а). Фейєрбах; б). Монтеск'є;
в). Гегель; г). Маркс.

35. Матеріальне виробництво це:

- а). предмети праці; б). засоби праці; в). людина;
г). відношення власності; д). відносини організації і управління;
є). все вищезгадане.

36. Процесом соціалізації в соціальній філософії називають:

- а). офіційне прийняття індивіда в члени суспільства;
- б). процеси руйнування людиною природи;
- в). процеси набування людиною соціальних якостей та навичок.

37. Всезагальними і необхідними умовами соціального є:

- а). соціальні організації; б). спілкування; в). культура;
- г). матеріальне і духовне виробництво.

38. Соціальна філософія - це:

- а). розділ філософії; б). наука про суспільство;
- в). аналіз суспільства як цілісної системи крізь призми гуманістичних пріоритетів людини.

39. Центальною ланкою суспільних відносин є:

- а). людина; б). соціальна група;
- в). народності; г). нації.

40. Які відносини не являються соціальними?

- а). виробничі; б). політичні; в). приятельські;
- г). культурно - побутові; д). родинно - сімейні.

41. Систему регулятивів суспільних відносин складають:

- а). мораль; б). релігія; в). традиції та звичаї;
- г). політика та право; д). всі вищезгадані.

42. Викресліть зайве: «Історію розглядали як лінійний висхідний розвиток, як перехід суспільства від нижчого до вищого ступеня:

- а). Ж. Кондорсе; б). О. Шпенглер;
- в). Г. Гегель; г). К. Маркс.

43. Ідея матеріалістичного розуміння історії була розроблена у філософії:

- а). Ф. Шеллінга; б). Й. Фіхте;
- в). К. Маркса;
- г). І. Канта; д). Г. Гегеля.

44. Вкажіть точку зору географічного детермінізму:

- а). неможливо заперечувати вплив природно-кліматичних чинників на життя суспільства;
- б). нерівномірність соціального, культурного і цивілізаційного розвитку різних країн і народів пояснюється, перш за все, природними умовами їх місцепроживання;

в). географічний чинник завжди відігравав визначальну роль у розвитку суспільства.

45. Есхатологічна концепція історичного розвитку полягає в твердженні, що:

- а). історія підпорядкована космічному закону вічного круговороту;
- б). лінійний розвиток історії має не тільки начало, але і свій кінець, завершення;
- в). історія є сукупністю окремих культур і цивілізацій, які розвиваються за власними, специфічними законами;
- г). історія є лінійно-прогресивним рухом людства.

Індивідуальні завдання

Оптимізації процесу індивідуального творчого розвитку студента, формуванню його пошуково-дослідницьких вмінь сприяє така форма самостійної роботи як індивідуальні навчально-дослідницькі завдання (ІНДЗ).

У структурі залікового кредиту курсу заплановане обов'язкове виконання одного з видів ІНДЗ.

Написання реферату. Розширене повідомлення пошукового характеру, в якому ґрунтовно висвітлюється обрана тема.

Реферативне дослідження повинно містити план, вступну частину, висновки та список використаної літератури.

Орієнтовний обсяг реферату – 0,5 друкованого аркуша.

Завдання для індивідуальної роботи студентів

1. Філософія і наука.
2. Роль філософії в індивідуальному розвитку людини.
3. Суть та особливості філософського світогляду.
4. Місце філософії в системі культури та роль у суспільстві.

5. Філософія давньогрецької античності.
6. Філософія Платона та Аристотеля.
7. Філософія стоїків.
8. Філософія гностиків.
9. Середньовічна філософія. Патристика.
10. Середньовічна філософія. Схоластика.
11. Середньовічна філософія. Теорія «двоїстої істини».
12. Середньовічна арабомовна філософія.
13. Гуманізм філософії Відродження.
14. Філософська спадщина Вольтера.
15. Проблема пізнання в філософії Нового часу.
16. Проблема субстанції у філософії Нового часу.
17. Особливості філософії Б.Спінози.
18. Теорія пізнання І.Канта.
19. Гегель: протиріччя між методом та системою в філософії.
20. Антропологічний матеріалізм Л.Фойєрбаха.
21. Філософія марксизму.
22. Філософська традиція в Україні.
23. Філософські ідеї в культурі Київської Русі.
24. Філософія П.Юркевича.
25. Філософські ідеї Києво-Могилянської академії.
26. Філософські погляди І. Франка.
27. Філософські концепції розвитку.
28. Людина, індивід, особистість.
29. Свобода і відповідальність.
30. Історія як прогрес свободи.

Перелік питань до екзамену

1. Східний і західний типи культури та філософствування.

2. Своєрідність давньоіндійської філософії. Буддизм.
3. Філософія стародавнього Китаю. Конфуціанство і даосизм.
4. Натурфілософські ідеї давньогрецької філософії
5. Класичний період розвитку античної філософії.
6. Філософія Сократа.
7. Філософія Платона.
8. Філософія Аристотеля.
9. Філософія елліністичного періоду.
10. Особливості середньовічного світогляду.
11. Релігійний характер середньовічного світогляду і філософії. Апологетика.
Патристика.
12. Період апологетики і патристики
13. Схоластична філософія.
14. Ідейний зміст світогляду Ренесансу та особливості італійського
Відродження
15. Північне Відродження та ідеологія Реформації
16. Розвиток натурфілософських вчень в епоху Відродження.
17. Філософія епохи Просвітництва.
18. Особливості філософії Нового часу. Раціоналізм та емпіризм.
19. Проблема методу у філософії Нового часу.
20. Особливості та значення німецької класичної філософії
21. Філософія Канта.
22. Філософія Г.Гегеля.
23. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха
24. Філософія марксизму.
25. Виникнення сучасної філософії та її особливості
26. «Філософія життя» Ф.Ніцше.
27. Філософія екзистенціалізму.
28. Психоаналітична філософія.
29. Герменевтика.

30. Особливості української філософської думки. Філософія Григорія Сковороди.
31. Сутність та структура світогляду.
32. Дофілософські типи світогляду.
33. Типи світогляду.
34. Особливості філософського знання. Основне питання філософії.
35. Основне питання філософії.
36. Функції філософії.
37. Проблема буття в історії філософії. Структура буття.
38. Структура буття. Рух, простір, час як атрибути буття.
39. Рух, простір і час як найзагальніші характеристики буття.
40. Категорія матерії
41. Свідомість, її суть і структура.
42. Структура суспільної свідомості.
43. Індивідуальна та суспільна свідомість.
44. Діалектика як теорія розвитку.
45. Сутність пізнання. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Основні форми і способи пізнання.
46. Основні форми і рівні пізнання.
47. Види і рівні знання
48. Проблема істини в філософії.
49. Практика критерій істини.
50. Індивід, індивідуальність, особистість
50. Суспільство, його суть. Структура суспільства.
51. Типологія суспільства.
52. Структура і функції суспільства.
53. Формаційна типологія суспільства, її особливості.
54. Цивілізаційна типологія суспільства, її особливості.
55. Свідомість як предмет філософського аналізу.
56. Суспільний прогрес і глобальні проблеми людства.

Рекомендована література

Основна

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Сучасна соціальна філософія. К., 2006. 432 с.
2. Бичко І.В., Бойченко І.В., Табачковский В.Г. Філософія. К., 2002. 565 с.
3. Бичко І., Ярошовець В., Бугров В. Філософія. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2023, 648 с.
4. Губернський Л.В. Філософія. Вид. друге, перероблене і доповнене. К.: Фоліо, 2018, 621 с.
5. Данильян О.Г., Дзьобань О.П. Філософія. Підручник. К., 2023, 421 с.
6. Подольська Є. А. Філософія. Підручник. К.: Фірма «Інкос», Центр навчальної літератури, 2006. 704 с.
7. Приятельчук А.О., Губернський Л.В. Філософія. Навчальний посібник. К.: ВАДЕКС, 2021, 560 с.
8. Філософія: навч. посіб. для аспірантів і здобувачів. за наук. ред. А. В. Арістової і С. В. Синякова. К. : НТУ, 2013. 245 с.

Додаткова

9. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. К., 1998.
10. Модульні та навчальні тести з філософії для індивідуальної роботи та самоконтроль згідно кредитно-модульної системи. Збірник навчальних тестів. Видання друге, стереотипне./ Укладачі: Т.Н.Шамсутдинова-Лебедюк, Т.О.Сілаєва, А.Д.Ятченко, Ф.К. Понятовський, ВВ.Куриляк. К.: Міленіум, 2020. 200 с.
11. Надольний І.Ф. Філософія: Посібник. К., 1999, 2000, 2004.
12. Пазенок В. С. Філософія. Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2008.
13. Петрушенко В. Філософія Львів: Літопис, 2004.
14. Причепій Є. М., Черній А. М., Чекаль Л. А. Філософія. Підручник. К.: Академвидав, 2009. 592 с.
15. Сковорода Г.С. Твори В 2-х Т. К., 1969.

16. Філософія. Підручник. / За загальною редакцією Горлача М. І., Кременя В.Г., Рибалка В. К. Харків: Консум, 2000. 672 с.
17. Філософія: підручник за ред. О.П. Сидоренка. К.: Знання, 2010. 414 с.
18. Філософський словник. К., 1993.
19. Філософія: Підручник для ВНЗ За ред. М.І.Горлача. Харків, 2001.
20. Федів Ю.О., Мозгова Н.Г. Історія української філософії: Навч. Посібник для вузів. К., 2000.
21. Щерба С.П. Філософія: короткий виклад. Навчальний посібник. Кондор, 2004.
22. Хамітов Н. В. Історія філософії: Проблема людини. Київ : Наукова думка, 2000. 272 с.
23. Шамсутдинова-Лебедюк Т.Н. Образ «шляхетної людини» Конфуція як ідеал морального зразку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філософія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, 2022. № 23. С. 14–19.
24. Шамсутдинова-Лебедюк Тетяна Біблійні наративи у творчості Григорія Сковороди. *Українознавчий альманах*. Випуск 31, 2022. С. 53-58.
25. Шамсутдинова-Лебедюк Т. Філософська спадщина Памфіла Юркевича. *Українознавчий альманах*. Випуск 34, 2024. С.116-122.
26. Шамсутдинова-Лебедюк Т. Становлення наукового знання на мусульманському Сході у період раннього Середньовіччя. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філософія»: науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, 2023. № 24. С. 21–25.

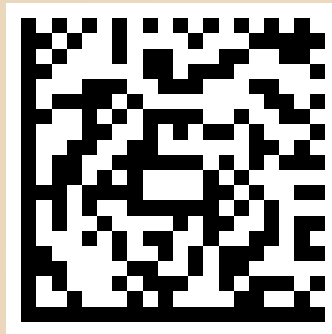
Інформаційні ресурси

- Безкоштовні електронні підручники онлайн «Гуманітарні науки» (<http://www.chitalca.html>).
- Додаткові філософські ресурси комп'ютерної мережі INTERNET (<http://www.epistemelinks.com/link/PhiLink.html>).
- Посилання «Exploring Plato's Dialogues», а також сервер «Philosophy in Cyberspace» (<http://www.philosophy.linx/linx1.html>).
- Посилання на твори Аврелія Августина, Ансельма Кентерберійського, Д. Віко, Р. Декарта, Д. Дідро, І. Канта, Ф.В.Й. Шелінга, Г.В.Ф. Гегеля, Ф. Ніцше, О. Шпенглера, З. Фрейда, А. Камю, Ж.П. Сартра, Л. Вітгенштейна, Ю. Габермаса, Г. Гадамера, П. Рікера на «Книжковій полиці» (<http://philosophy.all.net/pervo.html>).
- Посилання на твори Г. Сковороди на «Книжковій полиці» (<http://philosophy.all.net/pervo.html>)
- Сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>
- Сайт Українського філософського фонду – <http://www.philosophy.ua>

ФІЛОСОФІЯ

Навчально-методичні матеріали
до проведення семінарських занять для здобувачів вищої освіти

Шамсутдинова-Лебедюк Т.Н., к.ф.н., доцент, професор кафедри філософії



Рівне 2024